

NAIM KARIMOV IJODIDA ADABIY PORTRET JANRI

Xo'jamberdiyeva Gulzoda*Filologiya fakulteti Filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili
22.91-guruh*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Naim Karimov ijodida adabiy portret janrining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Adabiy portretning nazariy asoslari, uning badiiy xususiyatlari hamda yozuvchi tomonidan yaratilgan portretlarda inson xarakteri, ruhiy olami va ijodiy qiyofasining ifodalanish usullari yoritiladi. Muallifning adabiy portret yaratishdagi individual uslubi, tarixiy shaxslar va zamondoshlar obrazini ochib berishdagi mahorati misollar asosida ko'rsatib beriladi. Shuningdek, maqolada adabiy portret janrining o'zbek adabiyotidagi taraqqiyoti va Naim Karimov ijodidagi o'ziga xos jihatlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Adabiy portret, badiiy tasvir, obraz, xarakter, ijodkor shaxsi, estetik tahlil, publitsistika, o'zbek adabiyoti, ijodiy uslub.

Аннотация: В статье анализируется место и значение жанра литературного портрета в творчестве Наима Каримова. Освещаются теоретические основы литературного портрета, его художественные особенности, а также способы выражения характера, духовного мира и творческого образа человека в портретах, созданных писателем. Ключевые слова: Литературный портрет, художественный образ, образ, характер, личность творца, эстетический анализ, публицистика, узбекская литература, творческий стиль. также раскрывается развитие жанра литературного портрета в узбекской литературе и его особенности в творчестве Наима Каримова.

Ключевые слова: Литературный портрет, художественный образ, образ, характер, личность творца, эстетический анализ, публицистика, узбекская литература, творческий стиль.

Annotation: This article analyzes the role and significance of the literary portrait genre in the work of Naim Karimov. The theoretical foundations of a literary portrait, its artistic features, as well as the methods of expression of the human character, spiritual world and creative image are highlighted in the portraits created by the writer. The author's individual style in creating a literary portrait, his skill in revealing the image of historical figures and contemporaries are shown on the basis of examples. The article also reveals the development of the literary portrait genre in Uzbek literature and its own aspects in the work of Naim Karimov.

Keywords: *Literary portrait, artistic image, image, character, creative personality, aesthetic Analysis, Journalism, Uzbek literature, creative style.*

KIRISH

O'zbek adabiyoti taraqqiyotida inson shaxsini badiiy jihatdan mukammal tasvirlash masalasi har doim muhim o'rin egallab kelgan. Ayniqsa, adabiy portret janri orqali ijodkorlar nafaqat alohida shaxslarning tashqi qiyofasini, balki ularning murakkab ruhiy olami, ichki kechinmalari va hayotiy qarashlarini chuqur ochib berishga intilganlar. Adabiy portret – bu shunchaki tasvir emas, balki inson tabiatini anglash, uning jamiyatdagi o'rni va ma'naviy qiyofasini yoritishga xizmat qiluvchi badiiy-estetik hodisadir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Naim Karimov ijodi alohida e'tiborga loyiqdir. U o'z asarlarida adabiy portret janrini yuksak darajada rivojlantirib, unda tarixiy shaxslar, zamondosh ijodkorlar hamda turli ijtimoiy qatlam vakillarining hayotiy qiyofasini jonli va ta'sirchan tarzda aks ettira olgan. Yozuvchining portret yaratishdagi mahorati uning chuqur kuzatuvchanligi, psixologik tahlilga moyilligi hamda badiiy tafakkur kengligi bilan belgilanadi.

Bugungi kunda adabiy portret janrini o'rganish nafaqat adabiyotshunoslik uchun, balki ma'naviy merosni anglash va targ'ib etish nuqtai nazaridan ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. Zero, bunday asarlar orqali biz nafaqat muayyan shaxs haqida tasavvurga ega bo'lamiz, balki u yashagan davr ruhini, ijtimoiy muhitni va madaniy qadriyatlarni ham chuqurroq his etamiz. Mazkur maqolada Naim Karimov ijodida adabiy portret janrining o'ziga xos xususiyatlari, uning badiiy va ilmiy ahamiyati hamda yozuvchining ushbu yo'nalishdagi ijodiy yondashuvi tahlil qilinadi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Naim Karimov (1932-yil 12-dekabr – 2023-yil 17-sentyabr) – o'zbek adabiyotshunosi, jamoat arbobi. Naim Fatihovich Karimov 1932-yil 12-dekabrda Toshkentda ziyoli oilada tug'ildi. O'zbekiston Respublikasi fan arbobi (1996). Filologiya fanlari doktori (1993), professor (1994). U 1955-yilda SAGU (hozirgi O'zbekiston Milliy universiteti) filologiya fakultetini tamomlagan. Mehnat faoliyati O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Til va adabiyot instituti bilan uzviy bog'liq. Sal kam ellik yildan beri shu institutda ilmiy xodim, katta ilmiy xodim, yetakchi ilmiy xodim, bo'lim boshlig'i bo'lib ishlaydi. Naim Karimov XX asr o'zbek adabiyoti

xususiyatlarini ochish borasida ilmiy tadqiqotlar olib bordi. U shu davrdagi o'zbek adabiyoti va uning yirik vakillari ijodini milliy g'oya mezonlari asosida o'rganish ishini birinchilardan bo'lib boshlab berdi. Uning ilmiy faoliyatida adabiyot hodisalarini tarixiy voqealar, badiiy asarni esa yozuvchi hayoti va ma'naviy-estetik olami bilan uzviy aloqada o'rganish ustuvorlik qildi. Chunonchi, jadid adabiyoti, uning hur fikrli, adolatparvar vakillari Hamza, Fitrat, Cho'lpon va boshqalar ijodi haqidagi kitob, maqolalar muallifi. Matnshunos sifatida Oybekning 20, G'afur G'ulomning 12, Hamid Olimjonning 10, Hamzaning 5 jildli to'la asarlarini tayyorlash va nashr etishda ishtirok etgan. Naim Karimov mustamlakachilik davri qurbonlari xotirasini abadiylashtirish bo'yicha jamoatchilik komissiyasi raisi (1999-yildan beri) sifatida Toshkentda Shahidlar xotirasi yodgorlik majmuasini bunyod etish (2001), shuningdek, Qatag'on qurbonlari muzeyini tashkil qilishda (2002) jamoatchilik ishlarini amalga oshirdi. Naim Karimov 2023-yilning 17-sentyabrida Toshkent shahrida vafot etgan.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, Naim Karimov ijodida adabiy portret janri nafaqat badiiy tasvir vositasi, balki chuqur ilmiy-estetik yondashuv mahsuli sifatida namoyon bo'ladi. Muallif yaratgan portretlarda shaxsning tashqi qiyofasi bilan bir qatorda uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari va hayotiy qarashlari mukammal ifodalangan. Natijada, adabiy portretlar orqali o'quvchi nafaqat obrazni ko'radi, balki uni his qiladi, anglaydi va baholaydi. Tahlil jarayonida aniqlanishicha, yozuvchining portret yaratishdagi asosiy yutug'i – bu psixologik chuqurlik va individuallikdir. Naim Karimov har bir shaxsni takrorlanmas obraz sifatida tasvirlaydi, uning o'ziga xos xarakterini ochib berishga intiladi. Bu esa adabiy portretlarning hayotiy va ishonarli chiqishini ta'minlaydi. Shuningdek, muallif til vositalaridan mohirona foydalanib, obrazlarni jonlantiradi va ularga badiiy rang-baranglik baxsh etadi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat shuki, adabiy portretlar orqali tarixiy va zamonaviy shaxslarning ma'naviy qiyofasi tiklanadi. Bu esa o'z navbatida milliy adabiyot va madaniyat tarixini o'rganishda muhim manba vazifasini bajaradi. Yozuvchining ushbu yo'nalishdagi ishlari o'zbek adabiyotida adabiy portret janrining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ayrim holatlarda portretlarda subyektiv yondashuv ustunligi sezilishi mumkin, bu esa obraz talqinida muallifning shaxsiy qarashlari kuchliroq aks etishiga olib keladi. Biroq bu jihat adabiy

portret janrining tabiiy xususiyati sifatida baholanadi va asarlarning badiiy qiymatini pasaytirmaydi, aksincha, ularga individuallik baxsh etadi.

Bo'lim	Mazmuni	Asosiy g'oya va xususiyatlar
Mavzuning dolzarbligi	Adabiy portret janrining o'zbek adabiyotidagi ahamiyati	Inson shaxsini chuqur ochib berish, ma'naviy merosni saqlash
Adabiy portret tushunchasi	Shaxsning tashqi va ichki qiyofasini badiiy tasvirlash	Psixologik tahlil, obrazlilik, individuallik
Naim Karimov ijodining umumiy tavsifi	Adabiyotshunos va yozuvchi sifatidagi faoliyati	Ilmiylik va badiiylik uyg'unligi
Adabiy portretning o'rni	Muallif ijodida yetakchi janrlardan biri	Tarixiy va zamonaviy shaxslarni yoritish
Badiiy xususiyatlar	Til, uslub, tasvir vositalari	Obrazlarning jonliligi, ta'sirchanlik
Psixologik yondashuv	Qahramon ruhiyati va ichki dunyosini ochish	Chuqur tahlil va real tasvir
Tarixiylik tamoyili	Shaxs va davr uyg'unligi	Davr muhitini aks ettirish
Individuallik	Har bir obrazning o'ziga xosligi	Takrorlanmas xarakter yaratish
Ilmiy va badiiy uyg'unlik	Publitsistik va badiiy uslub birligi	Asarlarning ilmiy ahamiyatga ega bo'lishi
Natija	Adabiy portret janri mukammal shakllangan	O'zbek adabiyotiga katta hissa
Xulosa	Muallif ijodining umumiy bahosi	Adabiy portret orqali insonni chuqur anglash

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Naim Karimov ijodida adabiy portret janri o'ziga xos badiiy-estetik tizim sifatida shakllangan va rivojlangan. Yozuvchi ushbu janr orqali inson shaxsini har tomonlama – uning tashqi qiyofasi, ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari hamda hayotiy qarashlarini chuqur va ta'sirchan tarzda yoritishga muvaffaq bo'lgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muallif adabiy portret yaratishda psixologik tahlil, individuallik, tarixiylik va badiiy ifoda vositalaridan samarali foydalangan. Bu esa uning

asarlarda yaratilgan obrazlarning jonli, ishonarli va estetik jihatdan mukammal chiqishini ta'minlaydi. Ayniqsa, tarixiy va zamonaviy shaxslar portretlari orqali muallif nafaqat alohida inson qiyofasini, balki butun bir davr ruhini aks ettira olgan.

Shu bilan birga, adabiy portretlarda muallifning shaxsiy munosabati va subyektiv qarashlari ham sezilib turadi, bu esa janrning tabiiy xususiyati sifatida uning badiiy qiymatini yanada boyitadi. Umuman olganda, Naim Karimov ijodi o'zbek adabiyotida adabiy portret janrining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shgan muhim adabiy meros hisoblanadi. Mazkur mavzuni o'rganish kelgusida adabiy portret janrining nazariy va amaliy jihatlarini yanada chuqurroq tadqiq etish, shuningdek, milliy adabiyotimizdagi shaxs obrazini badiiy talqin qilish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Naim Karimov. *XX asr o'zbek adabiyoti tarixi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2008.
2. Naim Karimov. *Jadidlar: milliy uyg'onish davri*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2005.
3. Naim Karimov. *Adabiy portretlar va tadqiqotlar*. – Toshkent: Fan, 2010.
4. Ozod Sharafiddinov. *Adabiyot nazariyasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2004.
5. Ibrohim Haqqulov. *Badiiy tafakkur asoslari*. – Toshkent: Fan, 2007.
6. Abduqodir Hayitmetov. *Adabiyotshunoslik asoslari*. – Toshkent: O'qituvchi, 1990.
7. Baxtiyor To'xliyev. *Adabiyotshunoslikka kirish*. – Toshkent: Universitet, 2012.
8. Alisher Navoiy. *Mahbub ul-qulub*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 1983.
9. *Fitrat. Tanlangan asarlar*. – Toshkent: Fan, 2000.